

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

УПУТСТВО ЗА ПИСАЊЕ ИЗВЕШТАЈА О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ
ПРИЈАВЉЕНЕ И ИЗРАЂЕНЕ ПОД НАСЛОВОМ: „ОДНОС КАРНЕВАЛИЗАЦИЈЕ И
ОБЛИКОВАЊА ИДЕНТИТЕТА У ДРУГОЈ КЊИЗИ СЕОБА И ДНЕВНИКУ О
ЧАРНОЈЕВИЋУ МИЛОША ЦРЊАНСКОГ И ЕВРОПСКИ КОНТЕКСТ“

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
Кликните да бисте почели унос текста.
<ol style="list-style-type: none">
1. Датум и орган који је именовео комисију Наставнонаучно веће Филолошког факултета у Београду на својој седници у мају 2015. године.
2. Састав комисије са знаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:<ol style="list-style-type: none">
1. др Александар Јерков, ванредни професор за ужу научну област српска књижевност 20. века (2011), Филолошки факултет Универзитета у Београду
2. др Зоран Пауновић, редовни професор за ужу научну област енглеска и америчка књижевност (2006), Филолошки факултет Универзитета у Београду
3. др Жељко Ђурић, редовни професор за ужу научну област италијанистика (2008), Филолошки факултет Универзитета у Београду.
4. др Игор Перишић, научни сарадник (2013), Институт за књижевност и уметност, Београд
5. Кликните да бисте почели унос текста.
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
Кликните да бисте почели унос текста.
<ol style="list-style-type: none">
1. Име, име једног родитеља, презиме: Наташа, Боривоје, Анђелковић
2. Датум рођења, општина, република: 20.09.1977, Београд, Србија
3. Датум одбране, место и назив магистарске тезе: 04. 07. 2006, Београд, „Традиционално и ново у дубровачким пасторалама касне ренесансе“
4. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука: наука о књижевности, србистике, српска књижевност
III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:
Однос карневализације и обликовања идентитета у Другој књизи Сеоба и Дневнику о Чарнојевићу Милоша Црњанског и европски контекст
IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:
Навести кратак садржај са знаком броја страна поглавља, слика, шема, графикана и сл.
Дисертација има 251 компјутерски генерисану страницу текста датог ситним фонтом али са прегледим белинама између редова; прерачуната у стандардне тзв. куцане странице,

дисертација би била већег обима него што се овако приказује. Подељена је у осам поглавља, а последњих шест страница запрема литература. Поглавља дисертације су:

1. Карневализација књижевности и карневалски идентитети (стр. 1–41);
2. „Дневник о Чарнојевићу Милоша Црњанског – Оперета о рату (стр. 42–65);
3. „Друга књига Сеоба“ Милоша Црњанског – Од варварина до лутке рококоа (стр. 66–112);
4. „Сенилност“ Итала Звева – Тужна предигра комедије (стр. 112–131);
5. „Чаробни брег“ Томаса Мана – Од малог грађанина до Принца Карневала (стр. 132–161);
6. „Мајстор и Маргарита“ Михаила Булгакова – Каталог смећа и онтологија страха (стр. 162–198);
7. „Александријски квартет“ Лоренса Дарела – Сомотски домино костим (стр. 199–233);
8. Карневалске метаморфозе идентитета (стр. 234–250).

Последње поглавље сабира резултате дисертације и има неку врсту улоге закључка, а то је посебно важно јер је реч о делима различитих националних књижевности која су настајала у дугом распону двадесетог века и тако се појављују као нужни и као проширени, постпонирани контекст дела Милоша Црњанског, такође одређеног тако да спаја двадесете и шездесете године прошлог века.

Поглавља су осим другог, четвртог и петог раздељена на прегледна потпоглавља, па се тако у првом истиче кратак увод, теоријске основе са посебним освртом на Бахтина, затим питања гротеске, батоса, функције маске, хронотопа трга, дијалогицитета и жанровске контекстуализације, да би се на крају одредило шта је то карневалски идентитет и карневал идентитета. При томе се конституише сопствени угао гледања, прави се разлика између код нас уведеног *карневалеског* као Бахтиновог појма, и неутралнијег карневалски чиме се истиче да се у самим делима преко карневала, његовог приказивања и развоја до једне више симболичке функције тек доцније стиже до појма који је изградио Бахтин. Тако се чува разлика чисте примене Бахтинових ставова и једног другачијег, премда с обзиром на Бахтина изведеног, тумачења, оставља отворен простор тематске критике и анализе облика представљања карневалских садржаја у делима.

Метафорички називи доцнијих поглавља и потпоглавља не ремете овако структуриран рад на тези, него му дају жустрину, динамику, која одговара предложеној теми – да се погледа у смисао и сврху имагинације карневала и карневализације идентитета. То ништа, дакле, не одузима озбиљности и поступности академског рада, а слободнији називи дају боју иначе уредно спровођеним научним процедурама.

Идеја европског контекста, која је и на сугестије стручних тела морала бити ограничена, утврђена је одабиром егземпларних дела која како вредносно и књижевноисторијски чине нужни контекст са поетичког становишта, тако истовремено и афирмишу један слободнији компаративистички приступ у складу са савременим идејама нових покрета под називом светске књижевности. Уз посебне компетенције када је реч о енглеској, немачкој, руској и италијанској књижевности, а већ је и то знак једне компаративистичке ширине, овде се даје једна широка слика светске књижевности и дело Милоша Црњанског поставља тамо где му је и место – међу ремек-дела светске литературе, романа двадесетог века. То се посебно види и по томе што је оваквим распоредом поглавља заправо учињено да у складу са у основи србистичком потавком проблема буде одређено како се из угла Црњанског и његовог дела види светска литература, што објашњава композицију.

У закључку се зато види карневал, који је иначе докуметован у сваком од дела, његове различите улоге и фактички се доказује да је неопходно разумевање карневала а не само општијег појма карневалског у овим прозама, и тако се врло поступне, можда понекад и спорије него што је неопходно, показује како и зашто долази до карневалских метаморфоза и шта се дешава са карневалским променама идентитета. У закључном делу рада, на основу дела која су била анализирана, кандидаткиња је у извесној мери наговестила разлике између

карневалског и карневализације ранијих књижевноисторијских епоха и онога што је својствено делима књижевности двадесетог века и установила да се у новијој књижевности питања идентитета, својствена модернистичкој кризи субјекта, јављају као оно поетичко подручје у којем се довршава цео процес карневализације. Карневал идентитета, о чему се наравно може критички мислити и питати да ли је то једнако темељан процес као улога карневала у народној култури средњег века, облик је поетике карневализације у књижевности двадесетог века. Тако је питање карневала у модерној књижевности показано као да је то увек преиспитивање и формирање идентитета, што је битан закључак овог рада у којем се једна добро позната одлика модернистичке књижевности види на нов начин. Овде се отварало поље за врло смело истраживање које ће можда тек уследити, јер би се питање разорених или двоструких идентитета можда могло сада мислити у новом кључу. Рад заостаје на овом прагу и у том погледу је он једна врста наговештаја једне шире могућности и могао би се даље развијати. Оно што му даје посебну заснованост јесте да карневал није само метафора ових процеса умножавања, преобликовања и разградње идентитета, већ да су карневали документовани у анализи самих дела и самим тим нису методолошка претпоставка и последица сазнајног инструмената, већ објективна, условно речено, појава у овим великим делима српске и светске књижевности. То овој дисертацији даје и заснованост и хеуристички потенцијал, и помело је доводи у ситуацију да је оно што она открива изнад релативних околности израде доктората и његове херменеутичке амбиције да досегне домен једне овакве теорије.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Дисертација има читав низ вредних одлика и оне су утемељене већ у основној поставци предмета истраживања његовом ширином и обухватношћу, књижевноисторијским распонем и поетичким проблемима на које се гледа из нове, другачије перспективе. Мора се посебно истаћи како је компаративни приступ, с обзиром на основни контекст српске књижевности, врло широк – истражују се дела савремене италијанске, немачке, руске и енглеске књижевности, у распону од почетка двадесетог века до седме деценије истог столећа. Разлике и сагласности националних литература, наравно да нису захваћене потпуно, па чак и претежно, али јесу дочаране на једном узорку који је више него релевантан, дају посебну боју и великом опсегу истраживања који захвата цело трајање модернизма. Ретки су у нас радови који гледано из српске књижевности покушавају да сагледају такав велики хоризонт савремене литературе, поетике и књижевне историје. Такав захват је одлична основа да се види најшири хоризонт проблематике који подразумевана и симболичко проширење, односно посебан поетички смисао, разлике карневала какви се појављују као оно што је приказано, мада на веома различите начине, у делима, и карневала идентитета који се виде као резултат целине романескног обликовања. Зато је било могуће да се од конкретних евиденција стигне до онога што је фигуративно схваћено, дакле да карневал постане индикатор једног дубљег процеса чији су само очигледни видови у карневалу као таквом. У дисертацији је показано да оно што се у њему мења, то су разлози извесности, а чим се они помере, ни питање идентитета – које у себи носи нужност препознатљивости и континуитета – као процеса који се са идентитетима одиграва, не остаје исто. Идентитет у ситуацији карневала тако полако прераста у један шири феномен карневала и на крају завршава као карневал идентитета. То је већ достигнуће овог истраживања и његов највреднији резултат. Можда се овде могло отворити и поље нових теорија, али то је већ премашивало и ову прилику и овај рад, али иза њега остаје отворено питање да ли се промене идентитета и разлиставање идентитетских односа, једна од данас најактуелнијих тема у друштвеним и хуманистичким наукама, може преиспитати из позиције вишеструкости која добија облике карневализације. Динамика преобликовања чврстих, јасно одређених идентитета и истовремено драма карневализације недовољно учвршћених идентитета, јесте основ

поетичке динамике која је одлика ових дела у широком трајању књижевних модернистичких токова, од зачетка питања стања свести до иронијског и циничног отклона од извесности. Овај рад је поставио основе за једно ново испитивање које највероватније код нас неће бити извршено, али зато ће будућа истраживања питања трансформације идентитета добро учинити ако узму у обзир ову могућност, да се промене виде у рефлектору карневала, у променама боја, светлости, облика и душевног смисла. Све је то подлога за систематско проширење подручја истраживања, али за то код нас нема услова а нема ни организације истраживања која би дозволила да се у довољно кратком времену настави ово трагање – новим дисертацијама и неким колективним напором. Ово је превисок захтев у овој прилици и не односи се на кандидаткињу, само се објашњава зашто се није могло инсистирати да се оде још даље у обједињавању поетичких одлика до неке врсте поетичког подсистема. Имајући на уму друге околности, тешко је веровати и да ће ауторка ове дисертације видети себе и наредних десет година у овим питањима и теоријским дилемама, премда би то било најкорисније. Не да би се отклониле неке слабости које су нужно морале настати упркос вишегодишњем раду, већ и због наших пословичних недостатака као што су расположива литература и услови истраживања – а који су радикално су ублажени и довољно превазиђени током студијских боравака у Немачкој и Италији. Овако велики поетички проблеми који су овде утврђени и рана сазнања о могућностима њиховог решавања инструментима карневала довели би се на неочекивано аутентичан ниво да су сва истраживања, и нека врста формирања групе истраживања, могла да се спроведу, односно група окупи. И без тога ваља нагласити, што је већ било речено, да су оваква истраживања код нас ретка, а ова дисертација део је једног програма у којем је неколико дисертација са овако великим захватом проблема постављено, од којих су неке већ штампане као књиге, а друге се завршавају. Нека компаративна истраживања при томе су током рада на дисертацији, као претешка и сувише захтевна била и напуштена, из које перспективе се још боље види да је ова теза вредан резултат.

Два велика дела српске књижевности, у којима је проблематика означена карневалом, од конкретности карневала до карневала као фигуре, посебно долази до изражаја. Ова проблематика могла је, само на другачији начин и у другачију сврху, да буде истражена и на другим делима Милоша Црњанског, и то не само романима, на шта је с разлогом жанровски ограничен предмет истраживања, али се избор морао направити и он је овде књижевноисторијски релевантан као распон раног и позног Црњанског. У делима каква су Код Хиперборејаца и Ембахаде, он се такође врло добро види, као и у причама или драмама овог аутора, док је у Роману о Лондону дата криза те трансформације по моделу карневала. Но инсистирајући на томе да постоји сам приказ карневала, и да се поступно гради шира слика, овако се доследније и чвршће спрам предмета изучавања него спрам целине опуса неког аутора утврдило шта и како тумачити. То не само да није погрешно, већ је са становишта предмета истраживања и боље засновано него да се остало верно целини једног опуса, али не онда и јединствености проблематике и одабране и за ову прилику изграђене методологије.

Године рада и различите прилике у којима се рад одвијао оставиле су трага на тексту, али то ће се можда превазићи у оном делу који је манифестан док се рукопис буде припремао за штампу. Колегиница Анђелковић је била у неким тумачењима слободнија и видело се како та дела више одговарају њеној амбицији и спремности, али то је некада и нужна разлика у делима, разлике које нису толико у естетичком смислу одређене, јер је реч о великим делима, премда она немају исти положај у светској књижевности.

У крутој структури извештаја, може се рећи ипак да су сви делови рада у довољној мери заокружени и изведени да чине једну целину.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ

ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДАН НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. „Од малог грађанина до принца карневала: однос карневализације и обликовања идентитета у 'Чаробном бргу' Томаса Мана“, у: *Филолошке студије*, 2015, vol. XIII issue 1 (http://philologicalstudies.org/dokumenti/2015-1/12_andjelkovic_natasa.pdf);
2. „Поступак карневализације и позоришни контекст у 'Мајстору и Маргарити' М. Булгакова“, у: *Театрон*, бр. 172/173, 2015.
3. „Време карневала у 'Александријском квартету' Лоренса Дарела“, у: зборик *Аспекти времена у књижевности*, Институт за књижевност и уметност, Београд, 2012
- уз напомену: 4. „Тужна предигра комедије – 'Сенилност' Итала Звева“, у: *Савременик*, бр. 202–203, 2012.

Навести називе радова, где и када су објављени. У случају радова прихваћених за објављивање, таксативно навести називе радова, где и када ће бити објављени и приложити потврду о томе.

Кликните да бисте почели унос текста.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Закључци ове дисертације, засноване на томе да је „питање идентитета једно од главних питања модернизма (стр. 3) и на Бахтиновим погледима (као и њиховим одјецима у проучавању српске књижевности), али и њиховом одређењу код читаве плејаде доцнијих коментатора и теоретичара, а затим и на Рикеровим прилозима тумачењу идентитета (стр. 37. на даље), воде ка крају овог рада. До тада се показује поступак карневализације у *Дневнику о Чарнојевићу*. Ту су карневалска и менипејска карактеризација самог јунака, хтереоглосија и иманентне дијалогизације у оквиру концепта самог лика и његове двострукости (Рајић/Чарнојевић), а онда долази и менипејско у *Другој књизи Сеоба* (стр. 67. на даље) и „облика карневала“ (од 94. на даље) који допуштају да се преко прерушавања, маскирања, шале и скерца заснује идентитетска самоспознаја јунака. Завршне сцене о нестајању, чувене у овом роману, виде се као заправо наговештаји једног другачијег рађања и трајања (стр. 110–111). У односу на ову анализу, тумачење *Сенилности* је мање убедљиво, али оно ипак погађа књижноисторисјки значај дела. Могло би се приговорити да је на неким местима напуштана основна проблематика у корист нешто лакшег излагања основних ствари о делу, и тај приговор у извесној мери погађа и неке друге делове рада. Види се у томе мања сигурност на терену слабије познате литературе, али и недовољна присутност тумачења великих дела страних књижевности у нашој критици. Напокон, колегиница Анђелковић с разлогом претпоставља да су домаћем читаоцу чак и тако велика дела светске књижевности мање позната и отуда више енергије посвећује томе да неког свог будућег читаоца подсети на дело које и ако је читао то није било скоро, а опет то није Црњански да би се као наш велики писац носио са собом једнако кроз цео живот. Она њена предусретљивост, дакле, отвара извесна колебања у тексту тезе, која нема свугде исти аналитички ниво и чврсту аналитичку процедуру везано само за методологију. Упркос томе ово поглавље рада дало је резултате у смислу сагледавања везе карневализације и психолошке мотивације, с обзиром на књижноисторисјку улогу овог дела и неке од важнијих жанровских карактеристика менипске сатире. Да су хумор, иронија, гротеска и извртање подразумевани као пратилац карневала, то се у дисертацији видело и до сада, но ново поглавље о Томасу Ману то још потврђује (рецимо од стр. 133 надаље). Можда се овде мора запазити да је колегиница остала превише везана за домаћу критичку литературу и литературу на енглеском језику. Зашто је то тако можда зависи и од затечености несавладиво великом литературом на немачком језику

о великом немачком писцу, но опет, не би сметало да се из поља уобичајених извештаја о *Чаробном брегу* стигло и до неких новијих тумачења која је колегиница Анђелковић можда консултовала у немачким библиотекама, али овде том свом раду, осим у виду сигурности са којом се иако школски-академски пише ово поглавље, није било правих трагова. Види се то чим почне поглавље о Булгакову, који је бивајући мање присутан код њених домаћих сабеседника натерао кандидата да више трага и истражује, што је добар знак. Булгаковљеви балови и спознаја и обмана посебно су вредни јер показују критички потенцијал карневалског у једном јако политички обележеном контексту. Могло би се рећи да је Булгаков кандидаткињу посебно покренуо и да су ове странице видно динамичније од неких других партија. Постављање Дареловог чувеног романа на крају знак је једне књижноисторијске интервенције. Ни *Сенилност* Звезова није сасвим у рангу Манове прозе и Булгакова, али она је нашла своје место и незаобилазна је у излагању постмодернистичких поетика, док се придруживањем Дарела овде чини једна важна аксиолошка интервенција. Не зато што је Дарелов *Александријски квартет* недовољно цењен, јер он то свакако није, већ зато што се успињање и успостављање тог успона када је реч о овом роману још увек осећа. Он није неспоран и неприкосновен у другој половини двадесетог века онако како су то друга дела која су овде истраживана, без обзира на аномалије деценија одложеног издавања *Мајстора и Маргарите*. У поглављу посвећеном Дареловом *Александријском квартету* кандидаткиња је дала значајан допринос у погледу повезивања модеристичких наратолошких образаца и композиције који карактеришу ово дело са временским аспектом, а који је основа карневала као таквог. У овом делу дисертације на најбољи начин је показано како хронотопски аспект карневала може бити примењен у роману. Уједно, поред карневалске стилизације ликова на коју се указује анализом, овде су издвојни и различити облици карневалских и карневализованих и празника и светковина и показано је како су инкорпорирани у саму радњу и како чине тежиште њеног запелта. Уз Дарела се излаже и концепција поставангардног са којом се ментор иначе не слаже, али има и таквих виђења историје књижевности па се у духу подршке различитим становиштима може узети у разматрање и третирати као допринос расправи која ће се тек водити. То је свакако пренапрегнут и слабије одабран термин, но није немогуће књижевну историју укрупнити чак и по цену тешких типолошких губитака у том процесу. Можда се на трнутке овде, као и кда је било реч у анализи по неких дела, тоне у онај перифрастички манир који уместо развијања проблема застаје у томе да изложи услове у којима се он јавља, али при томе ваља узети у обзир да је овде реч не само о основној теми ове дисертације, већ сада и премијерном настојању да се она прво евидентира као нужна у овим делима, а затим и да се ауторка сама снађе без праве теоријске литературе примењене на ова дела. Мањи степен изучавања у случају Дарела оставио је више трагова на само поглавље. Овде се можда више него на другим местима види недостатак теорисјих склоности и неспремност да се сва ширина проблема идентитета постави, иако је реч о тумачењу књижевности а не питању идентитета појединаца и заједница у историји, нарочито с обзиром на историју моћи. Историја књижевних карневала, црта хумора и гротеске, ипак није исто што и историја идентитета када од њега зависе друштвене промене и сукоби који могу бити трагични. Али иако је то само по себи разумљиво, то је и оно место на којем кандидаткиња није нашла начина да коначно уздигне своју тему до оне обавезности која би јој иначе припадала. То је недостатак овог рада, али се он није могао отклонити и он је део онога што је радом постигнуто, слабија страна његових достигнућа.

То да су колебања обликовања и разобличавања ликова, да је несигурност карактера и пометња традицијског посредовања карактеризације, све то се види на крају ове дисертације у њеном завршном поглављу, али резултати ове дисертације нису само у њему, јер се они без конкретне, претходне анализе не могу довољно добро сажети.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

НАПОМЕНА: Навести позитивну или негативну оцену начина приказа и тумачења резултата истраживања.

Колегиница магистар Наташа Анђелковић је научно коректно изложила своје наважније закључке и премда они нису сви једнако потврђени, могу се сасвим сматрати довољно добрим да се рад види као целовита и довршена дисертација, а њени недостаци не омету успешну одбрану овог рада.

X ПРЕДЛОГ:

На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже:

Комисија за преглед овог рада предлаже да већа усвоје овај извештај и магистра Наташу Анђелковић упуте на усмену одбрану рада и стицање статуса доктора наука.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

1. Др Александар Јерков, ванредни професор
Филолошки факултет Универзитета у Београду, ментор
2. Др Зоран Пауновић, редовни професор
Филолошки факултет Универзитета у Београду
3. Др Жељко Ђурић, редовни професор
Филолошки факултет Универзитета у Београду
4. Др Игор Перишић, научни сарадник
Институт за књижевност и уметност, Београд